

відношення не лише до досліджуваної теми, але й до організаційних сторін стосовно здійсненого напрацювання. Це все на поверхні і усі про це не лише здогадуються, але й прекрасно знають. Тут питання зайві. І від такого стану справ нашої освітянській і науковій спільноті дуже важко відмовитись і все замикається на совісті конкретних осіб-фігурантів, адже наша система життєдіяльності створює такі умови. Завжди можна знайти аргументи, які виправдовують подібне. Трапляється використання певним автором певної теми тих чи інших авторів, які безпосередньо не займалися дослідженнями у площині його теми. Ось тут виникає та різноманітність, або плюральність, підходів до того, як називати це – нескромним, хитрим або не добросовісним використанням текстів інших авторів, коли відсутнє вказування на джерело. Постмодерністи виокремили як дійсно важливу тему «авторство і співавторство в культурі» (на цю тему і в нашій філософській думці дещо уже написано). Не буде перебільшенням звернення до усієї категорії викладачів, наукових дослідників (гуманітарної освітянської і наукової спільноти), щоб осмислити проблему саме у такій площині. Звісно, там, де є повне приписування собі або крадіжка ідей і цілих текстів, питань немає. Але якщо дослідник висуває інноваційну ідею і вибудовує новий, свій, текст, вводячи цілі фрагменти із досліджень інших авторів, які не стосуються безпосередньо його теми, і не вказує джерело, а просто побіжно згадує автора або взагалі не згадує – це плагіат чи ні? Скажуть сучасними штампами: це крадіжка інтелектуальної власності. І, мабуть, будуть праві. Люди, які займаються виробленням критеріїв виявлення плагіату, мислять категоріями чиновників. Треба говорити про прямий і непрямий плагіат. Непрямий не несе в собі такого негативного змісту, як прямий. І високий рівень інноваційності дослідження виправдовує текст як самостійний, а все інше – вигадки чиновників. Ще у кінці XVIII століття наш незабутній Іван Петрович Котляревський, автор безсмертної «Енеїди Котляревського на малоросійський язик переложеної», коли без його відома була видана частина цього твору, висловився так: «Без сорому і Бога бувши, і восьму заповідь забувши, чужим пустився промишлять» («не кради»: десять заповідей Мойсея»). І хоча така емоційність була викликана не зовсім тим, що ми називаємо плагіатом, але таку акцентуацію не можна не прийняти нам, які живуть у XXI столітті.

І. Д. Загрійчук

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Актуалізація питання доброчесності в суспільстві завжди пов'язана якщо не з відсутністю такої, то вже точно з її недостатністю. Соціальні інститути освіти і науки як складові частини соціуму не існують у вакуумі,

не стоять понад суспільством чи поза ним. В середовищі освітян та науковців відбуваються ті самі процеси, що й у суспільстві в цілому. Інколи в академічних закладах норми моралі затримуються на довше, ніж в інших сегментах спільноти. Але рано чи пізно, якщо суспільство тривалий час не в змозі вирватись із кризи, ерозія моралі проникає і в академічне середовище.

Сказане може видатись деяким прикрашуванням ситуації серед так званих інтелектуалів, оскільки завжди можна знайти приклади недоброчесності в усіх сферах і в усі часи. Однак, в силу особливої ролі знання та його продуцентів в існуванні суспільства ставлення до моральної сторони існування людини серед «думаючої» частини соціуму завжди було особливо чутливим. Цим і пояснюється як «затримка» в академічному середовищі моральних норм, так і необхідність їх першочергового відродження в суспільстві, яке переживає моральну кризу.

Питання доброчесності – це питання істинності в освіті, науці та соціальній практиці. Візьмемо освіту. Якщо студент не докладает індивідуальних зусиль до опанування знаннями, а вдається до списування, обману, користується допомогою сторонніх осіб в отриманні позитивної оцінки своїх знань, то це лише означає, що він не має твердих знань, що він не опанував останніми, що він не здобув справжніх, а значить, істинних знань.

Які це може мати наслідки?

Щоб яскравіше і виразніше описати соціальні наслідки такого «неповноцінного» знання, – його носії часто кивають на те, що все є в довідниках – звернемось до прикладу з випускником медичного університету. Уявімо собі, що такого «фахівця» від медицини викликали зі швидкою допомогою на дорожньо-транспортну пригоду. Постраждалі стікають кров'ю, а «фахівець» замість термінового надання допомоги розгубився і шукає відповіді у медичному довіднику. Дивно, правда?! Те саме спостерігаємо і в інших галузях. Знання повинні бути не в довідниках, а в пам'яті, в розумі. Довідники – не для екстремальних ситуацій, а для первісного ознайомлення з проблемою чи для оновлення призабутих знань.

А які негативні наслідки недоброчесності серед науковців? Плагіат неприйнятний уже тим, що він паразитує на праці інших людей. Він дискредитує наукову роботу, творчий пошук, понижує довіру людей до наукової діяльності. Серед самих науковців втрачається віра в справедливість, в те, що основою успіху є власні здібності. Все це різко знижує продуктивність наукової праці, робить її неефективною, що особливо негативно впливає на розвиток суспільства, коли основою його прогресу стають наукоємні технології. Те саме стосується й інших видів академічної недоброчесності: фабрикації, обману, хабарництва.

Так чи інакше будь-яка недоброчесність, в тому числі й академічна, є виразом ерозії моральної свідомості. Вона свідчить про те, що суспільні мотиви в діяльності людини приглушені, що на перший план виступає

власна, індивідуальна успішність за будь-яку ціну, навіть нехтуючи авторитетом та довірою людей.

Крім уже сказаного вище стосовно соціальних наслідків нехтування справжніми, істинними знаннями та ролі в цьому процесі академічної недоброчесності, можна звернутись до досвіду розвинених країн, які стали такими не в останню чергу завдяки культивуванню в суспільстві моральних норм, їх впровадженню в суспільну тканину органами державної влади.

Стосовно нашої країни: в суспільстві все більше росте переконання, що без моральної складової, яка буде пронизувати усі суспільні інститути державної влади, не будуть працювати жодні закони. Це стосується і академічного середовища. Академічне середовище – це те місце, де виробляються смисли і виховуються майбутні громадяни.

І. В. Толстов

ПРО ДЕЯКІ ПРИЧИНИ ПЛАГІАТУ

Сьогодні надзвичайно актуальною у науковому співтоваристві є дискусія про дотримання принципів академічної доброчесності, в центрі якої знаходиться проблема плагіату. Тому закономірним є питання про сутність та причини цього феномену.

У широкому розумінні «... плагіат є присвоєнням чужого інтелектуального продукту, видаванням чужого за своє..., виявом неспроможності конкретного дослідника самостійно провести наукове дослідження та оформити його результати у тексті, а й вираженням відвертої зухвалості, що часто межує з недоумкуватістю» (<http://education-ua.org/ua/articles/1155-protidiya-akademichnij-nedobrochesnosti-v-leshchatakh-kognitivnogo-disonansu>). Його наявність у текстах вимагає скасування наукових результатів та застосування санкцій до всіх суб'єктів, які причетні до їхньої підготовки.

Щодо причин плагіату, то їх багато, але ми зупинимося на чотирьох, які виділяє В. П. Андрущенко у статті «Академічна недоброчесність як виклик інтелектуальній спроможності нації» (<http://www.golos.com.ua/article/305409>).

Перша обумовлена статусом та характером науки, яка не є істиною в останній інстанції, у ній взаємодіють, почергово змінюючи одна одну, істина і похибка. Також нове наукове знання неможливе без звернення до попереднього досвіду людства, це твердження вдало ілюструє відомий афоризм Ф. Бекона про те, що карлик на плечах у велетня бачить далі, ніж сам велетень. Друга причина плагіату – це укорінена з радянських часів практика цитування тих чи інших положень робіт класиків марксизму-ленінізму. Посилання на класиків вважалось основним аргументом, який